

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
Haziran / June 2019, 23 (1): 545-562

İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

The Concepts of Salaf and Salafiyya in Ibn Taymiyya

İsmail Akkoyunlu

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Dinî İlimler Fakültesi, İslam Mezhepleri
Tarihi Anabilim Dalı
*Assistant Professor Dr., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Religious Studies
Department of History of Islamic Sects
Ankara, Turkey
ismail.akkoyunlu@asbu.edu.tr
orcid.org/0000-0002-2256-5120*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15 Mart / March 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 31 May / Mayıs 2019

Cilt / Volume: 23 **Sayı / Issue:** 1 **Sayfa / Pages:** 545-562

Atıf / Cite as: Akkoyunlu, İsmail. "İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları [*The Concepts of Salaf and Salafiyya in Ibn Taymiyya*]" *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 23/1 (June 2019): 545-562. <https://doi.org/10.18505/cuid.540686>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

<https://dergipark.org.tr/cuid>

The Concepts of Salaf and Salafiyya in Ibn Taymiyya

Abstract: Salafism is one of the most important issues of the last few centuries. There are intense discussions on the issues related to Salafism, its emergence, how it was first used by whom and in what sense. Discussions about Salafism are sometimes experienced in relation to whether this concept corresponds to a mentality or to a sect, and sometimes this phenomenon is brought up in relation to a number of important names that have taken place in the history of Islamic thought. Ibn Taymiyya (d. 728/1328) emerges as the most frequently mentioned name in this context. Therefore, in this article, we have examined how Salafism/Salafiyya concept is used in the works of Ibn Taymiyya who is accepted as the theorist and the most powerful representative of Salafism. We have discussed the issue in a comprehensive manner by including the concept of Salaf, which is one of the most used concepts of Ibn Taymiyya. When we consider Ibn Taymiyya's use of the concepts of Salaf and Salafiyya, the concept of Salaf is seen to be used much more than the concept of Salafiyya. Thus, the concept of Salaf in the thought of Ibn Taymiyya refers to the Islamic society that lived in the early centuries and the conception of religion revealed by this society. The concept of Salafiyya, however, appears to have been used in a way that reflects a mentality and a way of thinking rather than a particular school or sect.

Summary: Sects are human made structures that emerged with the institutionalization of differentiations in the conception of religion. The production of systematic theology and fiqh, the formation of its own literature, its dissemination and dissociation from other systems of thought are the most important turning points for the emergence of sects. One of the most important variables that determine the formation process of sects is the mentality of sect. It is known that the sects come into the realm of existence when the mindsets with the implicit reference system become visible. Therefore, there is a mentality on which every sect is based, but not every mentality has come to the point of being a sect. While some mentalities have influenced different sects in different shades, some of them have been confronted with only one sect.

In fact, Salafism is one of the ways of thinking which is a mindset and it is a subject of important debates about whether it is a sect. Although the use of salafiyya is seen in the literature in the past, the fact that Salafism felt its existence as a kind of religion or mentality was realized in the 18th and 19th centuries. It is also known that the discussions about the definition of Salafism have started since these periods. From the second half of the 20th century, Salafism began to take a place in the agenda of both the Islamic world and the West. This has naturally led to efforts to define Salafism. Thus, Salafism is subjected to attempts to identify and associate with structures, such as denomination, ideology, religious understanding and mentality. In this direction, it is seen that Salafism is tried to be defined by establishing close link with the structures, such as Ahl al-Sunnah, Ahl-i Hadith, Hanbalism and Wahhabism or by reducing them directly to one of these structures. Thus, Salafism is sometimes backed up to the early stages of Islamic thought and sometimes associated with multilayered structures, such as the Ahl al-Sunnah, which embodies many political-mythic and fiqh structures.

In line with the efforts of defining Salafism, it is also seen that many names that have had a say in classical Islamic thought or have been mentioned in modern times have been brought to the agenda. In addition to the names, such as Ahmad ibn Hanbal, Ibn Taymiyya, Ibn Qayyim al-Jawziyya, the names of Emir al-Saneyani, Muhammad ibn Abd al-Wahhab, Muhammad al-Shawkani, Shaykh Abdulaziz ibn Baz and Muhammad Nasir al-din al-Albani are frequently mentioned in this process. It should be noted that there is a special place of Ibn Taymiyya among these names. Ibn Taymiyya took the place of both in history of Islamic thought and Ahl al-Hadith-Hanbalite tradition and made a name for himself in the context of many subjects. It is claimed that Ibn Taymiyya, who was the theorist of the Hanbalite conception of religion, and the missionary of the New Hanbalism, was also the founding figure and the most important representative of Salafism. In modern times, most of those who declare ideas about Salafism place Ibn Taymiyya at the center of Salafism and present him as the founding name

of this mentality. However, the question of what kind of relationship between the mentality called Salafism and Ibn Taymiyya's world of thought and religion is not the subject of academic studies. However, the works of Ibn Taymiyya, who is an author of a very velocity, should be analyzed from this point of view and all kinds of words about Ibn Taymiyya-Salafism relationship should be left behind this effort.

Our study, which aims to fulfill this gap, was designed to explain topics, such as whether the concept of salafiyya was used in the works of Ibn Taymiyya, whether and how the past was used, and the extent to which the meaning attributed to the salafiyya coincided with the current Salafism. Understanding of the concept of the salafiyya in the works of Ibn Taymiyya depends on the explanation of how the term salaf was derived and used by Ibn Taymiyya. When the works of Ibn Taymiyya are scanned, it is seen that he used the word salaf much more than the word salafiyya. In fact, the word of salafiyya, which Ibn Taymiyya has rarely included, has been placed in some places in a way that refers to the meaning field of the word salaf. When we consider the use of the word salaf in the works of Ibn Taymiyya, we first see the generations who lived in the early historical periods of Islamic thought and the conception of religion which these generations have revealed. Other names that have taken place in the history of Islamic thought have similar opinions about the generation of the predecessors and the religious understanding of this generation. In other words, according to the general opinion of the predecessor, especially the first three centuries came to mind. However, it is seen that Ibn Taymiyya made some attempts to periodize both the generation of the predecessors and to define the understanding of religion of this generation. Nevertheless, Ibn Taymiyya could not provide a clear picture on this issue, and he occasionally contradicted his findings regarding his involvement in the predecessor generation. Nevertheless, he generally adopted generalizations and an attitude to limit the meaning of the predecessor to the first generations. The word salafiyya, which Ibn Taymiyya placed on the meaning of the word salaf, is used less compared to the word salaf and is given in more complete terms. This indicates that the main factor that influenced Ibn Taymiyya's salafi thought was salaf, not salafiyya as a systematic structure. These findings make it necessary to reconsider the claims of Salafism being a sect and it is being represented at the time of Ibn Taymiyya.

Keywords: History of Islamic Sects, Sect, Salaf, Salafiyya, Salafism, Ibn Taymiyya.

İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

Öz: Mahiyeti, ortaya çıkışı, ilk olarak nasıl ve hangi anlamlar çerçevesinde kullanıldığı gibi hususlarda yoğun tartışmaların yaşandığı Seleflilik, son birkaç asrın en fazla gündeme gelen konularındandır. Seleflilik ile ilgili tartışmalar bazen bu kavramın bir zihniyete mi yoksa mezhebe mi karşılık geldiği ile ilgili olarak yaşanırken bazen de bu olgu, İslam düşünce tarihinde yer edinmiş birtakım önemli isimlerle ilişkili olarak gündeme getirilmektedir. Bu kavramla adı en sık anılan isim olarak ise karşımıza İbn Teymiyye (ö. 728/1328) çıkmaktadır. Bu nedenle makalemizde Selefliliğin teorisyeni ve en güçlü temsilcisi olarak görülen İbn Teymiyye'nin eserlerinde Seleflilik/Selefiyye kavramının nasıl ve hangi anlamlara karşılık gelecek şekilde kullanıldığı mercek altına alınmıştır. Bu kullanımdan hareketle Seleflilik kavramı analiz edilirken konu ile yakından ilgili aynı zamanda İbn Teymiyye'nin kavram setinin en önemli yapıtaşlarından biri olan *selef* kavramı da tartışmaya dâhil edilerek konunun etraflı bir biçimde ele alınması sağlanmıştır. İbn Teymiyye'nin selef ve Selefiyye kavramlarını kullanım şekline bakıldığında karşımıza çıkan ilk husus, Selefiyye kavramına nispetle selef kavramının çok daha fazla kullanılmış olmasıdır. Böylece İbn Teymiyye düşüncesinde selef kavramı, gelenekteki kullanımına da uygun bir biçimde ilk asırlarda yaşamış İslam toplumunu ve bu toplumun ortaya koyduğu din anlayışını ifade etmektedir. Çoğunlukla terkip halinde yer verilen Selefiyye kavramının ise İbn Teymiyye döneminde varlık kazanmış sınırları belirli bir ekol veya yapıdan ziyade bir zihniyeti ve düşünme biçimini yansıtır bir biçimde kullanıldığı görülmektedir.

548 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

Özet: Mezhepler, din anlayışlarındaki farklılaşmaların kurumsallaşmasıyla ortaya çıkan beşer ürünü yapılarıdır. Farklı din anlayışlarının sistematik teoloji ve fıkıh üretmesi, kendi edebiyatını oluşturması, yayılma göstermesi ve diğer düşünce sistemlerinden ayrışması, mezhep adı verilen yapıların ortaya çıkış sürecinin en önemli dönüm noktalarıdır. Mezheplerin oluşum sürecini belirleyen en önemli değişkenlerden biri de mezhebin üzerine oturduğu zihniyettir. Bilinmektedir ki mezhepler, örtük referans sistemi olan zihniyetlerin görünür hale gelmesiyle varlık alanına çıkmaktadır. Dolayısıyla her mezhebin dayandığı bir zihniyet vardır ancak her zihniyet mezhep olma noktasına gelememiştir. Bazı zihniyetler, farklı mezheplere değişik tonlarda etkiye bulunmuş olmakla birlikte bazıları sadece bir mezheple anılma gibi bir durumla karşı karşıya kalmıştır.

Aslında bir zihniyet olan ama mezhep olup olmadığı ile ilgili önemli tartışmalara konu edinmiş düşünme biçimlerinden biri de Selefiliktir. Her ne kadar daha eskilere gidildiğinde literatürde “es-selefiyye” şeklinde bir kullanıma rastlansa da bir tür din anlayışı ya da zihniyet olarak Selefliğin kendi varlığını hissettirmesi, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda gerçekleşmiştir. Yine bu dönemlerden itibaren Selefliğin tanımlanmasına dair tartışmaların baş gösterdiği bilinmektedir. XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Seleflik, gerek İslam dünyasının gerekse Batı'nın gündeminde yoğun bir biçimde yer almaya başlamıştır. Bu durum, Selefliğin tanımlanması çabalarını doğal olarak beraberinde getirmiştir. Böylece Seleflik, mezhep, ideoloji, din anlayışı ve zihniyet gibi yapılarla ilişkilendirilerek tanımlanma denemelerine tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda Selefliğin Ehl-i Sünnet, Ehl-i Hadis, Hanbelilik ve Vehhabilik gibi yapılarla dirsek teması kurularak ya da doğrudan bu yapılardan birine indirgenerek tanımlanmaya çalışıldığı da görülmektedir. Böylece Selefilik bazen İslam düşünce tarihinin ilk devirlerine kadar geri götürülmekte bazen de Ehl-i Sünnet gibi birçok siyasî-itikadî ve fikhî yapıyı bünyesinde barındıran çok katmanlı yapılarla özdeşleştirilmektedir.

Selefliğin tanımlanması çabaları doğrultusunda ayrıca klasik İslam düşüncesinde söz sahibi olmuş ya da modern dönemlerde adından söz ettirmiş birçok ismin gündeme getirildiği görülmektedir. Ahmed b. Hanbel, İbn Teymiyye, İbn Kayyum el-Cevziyye gibi isimlere ek olarak Emîr es-San'ânî, Muhammed b. Abdilvehhâb, Muhammed eş-Şevkânî, Şeyh Abdülazîz b. Bâz ve Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî gibi isimler, bu süreçte sık bir biçimde anılmaktadır. Bu isimler arasında İbn Teymiyye'nin özel bir yerinin olduğunu hemen belirtmek gerekir. Zira İbn Teymiyye gerek İslam düşünce tarihi gerekse Ehl-i Hadis-Hanbelî gelenek açısından önemli bir figür olarak yer edinmiş ve birçok konu bağlamında adından söz ettirmiştir. Hanbelî din anlayışının teorisyeni, Yeni Hanbelîliğin kurucusu gibi misyonlar yüklenen İbn Teymiyye'nin Selefliğin de kurucu figürü ve en önemli temsilcisi olduğu iddia edilmektedir. Modern dönemlerde Seleflik ile ilgili fikir beyan edenlerin çok büyük bir kısmı, İbn Teymiyye'yi Selefliğin merkezine yerleştirmekte ve bu zihniyetin kurucu ismi olarak takdim etmektedirler. Durum bu minval üzere olmakla birlikte Seleflik adı verilen zihniyetle İbn Teymiyye'nin düşünce dünyası ve din anlayışı arasında ne tür bir ilişki olduğu sorunu, akademik çalışmalara konu edinilmemektedir. Halbuki son derece velüd bir müellif olan İbn Teymiyye'nin eserleri bu bakış açısıyla analiz edilmeli ve İbn Teymiyye-Seleflik ilişkisine dair söylenecek olan her türlü söz, bu çabanın ardına bırakılmamalıdır.

Bu amaçla oluşturulan çalışmamız, İbn Teymiyye'nin eserlerinde selefiyye kavramının geçip geçmediği, geçmişte hangi anlamda ve nasıl kullanıldığı bir de selefiyyeye yüklenen anlamın günümüz Selefliği ile ne derece örtüştüğü gibi tartışma konularını aydınlatmak üzere kurgulanmıştır. İbn Teymiyye'nin eserlerinde selefiyye şeklinde geçen kavramın anlaşılması, bu kavramın türetilmiş olduğu selef kelimesinin İbn Teymiyye tarafından nasıl kullanıldığının aydınlatılmasına bağlıdır. Zira İbn Teymiyye'nin eserleri tarandığında görülecektir ki o, selefiyye kelimesini oranla selef kelimesini çok daha fazla kullanmıştır. Hatta İbn Teymiyye'nin nadiren de olsa yer verdiği selefiyye kelimesi, bazı yerlerde selef kelimesinin anlam alanına göndermede bulunur bir biçimde konumlandırılmıştır. İbn Teymiyye'nin eserlerinde çokça yer verdiği selef kelimesini kullanım biçimine bakıldığında ilk olarak karşımıza İslam düşünce tarihinin ilk dönemlerinde yaşamış nesiller ve bu nesillerin ortaya koymuş olduğu din anla-

yışı çıkmaktadır. İslam düşünce tarihinde yer edinmiş diğer isimlerin de selef nesli ve bu neslin din anlayışı ile ilgili olarak benzer kanaatlere sahip oldukları görülmektedir. Yani genel kanaate göre de selef denilince özellikle ilk üç asır akla gelmiştir. Bununla birlikte İbn Teymiyye'nin hem selef neslini dönemlendirme hem de bu neslin din anlayışını tanımlama adına bazı girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Buna rağmen İbn Teymiyye, bu konuda net bir tablo ortaya koyamamış ve özellikle de kimlerin selef nesline dahil olduğu yönündeki tespitlerinde zaman zaman çelişkiye düşmüştür. Yine de o çoğu zaman genellemelerde bulunarak selef kelimesinin anlam alanını ilk nesillerle sınırlı tutma yönünde bir tavır benimsemiştir. İbn Teymiyye'nin selef kelimesinin anlam alanının üzerine konumlandığı selefiyye kelimesi ise selef kelimesine oranla çok az kullanılmakta ve daha çok terkip halinde yer verilmektedir. Bu durum da İbn Teymiyye'nin selefi düşüncesini etkileyen temel faktörün sistemli bir yapı halindeki selefiyye değil de selef olgusu olduğuna işaret etmektedir. Bu tespitler, Selefliliğin bir mezhep olduğu ya da İbn Teymiyye zamanında temsil imkânı bulduğu gibi iddiaların da yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Mezhep, Selef, Selefiyye, Seleflilik, İbn Teymiyye.

GİRİŞ

Birbirleriyle yakından ilişkili *selef* ve *selefiyye* kavramları, kullanım alanları ve etraflarında cereyan eden tartışmalar bakımından farklı tarihsel arkaplana sahiptir. Selef kavramının işaret ettiği anlamsal çerçeve üzerinde büyük oranda uzlaşa sağlanmışken Seleflilik ile ilgili aynı durumdan bahsetmek güçtür. Aşağıdaki satırlarda da görüleceği üzere selef kavramının anlam sahasının temel verileri üzerine konumlandırılmış bulunan Seleflilik, farklı şekillerde tanımlanma ve anlamlandırılma gibi bir durumla karşı karşıya kalmıştır.¹ Bu noktadan hareketle selef kavramının kelime anlamına bakıldığında “öncekiler, geçmek, önce gelmek, tarihte kalmak” gibi hususlar karşımıza çıkmaktadır.² İstilah olarak ise selef, “İlim ve fazilet bakımından Müslümanların öncülere kabul edilen sahabe ve tabiîn” için kullanılır.³ Selef kelimesinden türetilmiş olan Selefiyye ise “Geçmiş insanlar, fazilet bir de ilim bakımından önce gelip geçenler” anlamında kullanılmaktadır.⁴

Selefiyye kavramı, dilimizde daha çok Seleflilik kavramı ile birlikte anılmaktadır. Modern bir tabir olan ve daha çok XVIII. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan Seleflilik, aslında Selefiyye ile birebir örtüşmemektedir. Örneğin Selefiyye kavramını belirli bir zaman dilimi, düşünce sistemi ve usul anlayışı ile muayyen kılmak nispeten mümkünken Seleflilik açısından durum biraz daha karışık bir görünüm arz etmektedir. Zira Seleflilik dendiğinde ne tür bir Seleflilik'ten bahsedildiği açıklığa kavuşturulması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵ Durum bu minval üzere olmakla birlikte çalışmamızda Selefiyye kavramı ile çoğunlukla geç dönemde varlık kazanmış bulunan Seleflilik olgusu kastedilmektedir. Böyle bir

¹ Bu doğrultuda Seleflilik, “metodolojik bir ilke”, “sistematik bir nazariye”, “dinî-siyasî bir akım” ya da “radikal-savaşçı bir yapı” olarak dört ayrı kategori halinde ele alınabilir. Seleflilik ile ilgili dörtlü tasnif denemesi için bk. Ferhat Koca, “İslâm Düşünce Tarihinde Seleflilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği”, *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 1/1-2 (2015): 17-23.

² İbn Manzûr, “Selef”, *Lisânu'l-'Arab* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, ts.), 23: 2068.

³ Mehmet Sait Özervarlı, “Selefiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36: 399.

⁴ Özervarlı, “Selefiyye”, 36: 399. Selef ve Selefiyye kavramları için ayrıca bk. Mehmet Zeki İşcan, *Seleflilik İslami Köktencilik Tarihi Temelleri* (İstanbul: Kitap Yayınları, 2009), 17-49; Burhan Baltacı, “Haberî Sıfatlar Bağlamında Gazzâlî'nin (505/1111) “Selef” Tanımının Değerlendirilmesi”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (Kış 2009): 111-112.

⁵ Selefiyye ve Seleflilik kavramlarının işaret ettiği anlamsal farklılığa şu açıdan da yaklaşılabılır: Selefiyye dendiğinde kastedilen dönemde böyle bir kullanım olmamasına rağmen çoğunlukla merkezinde sahabe ve tabiîn'in din anlayışını özellikle haberî sıfatlar konusundaki tutumunu önceleyen nispeten basit bir yaklaşıma göndermede bulunulurken Seleflilik dendiğinde aynı zamanda bu bakış açısını da ihtiva eden ama modern dönemlerle birlikte içerisinde farklı bakış açılarını da barındıran bir

550 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

manzaranın ortaya çıkmasında çalışmamızın merkezinde yer alan İbn Teymiyye'nin (ö. 728/1328) eserlerinde Selefiyye kavramının kullanılmasına rağmen Selefliğin sistemli bir yapı olarak İbn Teymiyye'den sonra ortaya çıkmış olması ve literatürde İbn Teymiyye sonrası dönemde varlık kazanmış bulunması belirleyicidir.

Selef kavramının ıstılah anlamının kurumsallaşmasına ek olarak din anlayışı ve dünya tasavvuru açısından işlevselleşmesiyle ortaya çıkan Seleflilik ile ilgili tartışmaları çok sayıda değişken üzerinden ele almak mümkündür. Sadece ülkemiz özelinde düşünüldüğünde dahî Selefliğin farklı bağlamsal düzlemlerde aynı zamanda birbirinden oldukça uzak zihniyetlerin yansımaları olarak ele alındığı görülmektedir. Ülkemizde Seleflilik ile ilgili özellikle çağdaş araştırmaların genel bir taraması, bu durumu net bir biçimde gözler önüne sermektedir. Bu çalışmalar göstermektedir ki Seleflilik; tarihlendirilme, Ehl-i Hadis ya da Hanbelîlik gibi yapılara ek olarak Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) ve İbn Teymiyye gibi isimlerle ilişkilendirilme, Ehl-i Sünnet'in bir alt kolu,⁶ bir tür zihniyet ya da söylem olarak görülme veya çağdaş İslâmî bir akım olarak nitelendirilme gibi sorunlarla karşı karşıyadır.⁷ Bir başka açıdan bakacak olursak Seleflilik, modern çalışmalarda kendi tarihsel tecrübesi ve kavram haritası bağlamında değil de daha çok batılı araştırmaların çizmiş olduğu kavramsal çerçeve doğrultusunda kimliklendirilme çabalarına maruz kalmaktadır. Yine olgusal bir durum olarak Seleflilik, modern çalışmalarda çoğunlukla dinî, siyasî ve toplumsal boyutları ihmal edilerek analiz edilmeye çalışılmaktadır.⁸

Hiç şüphesiz Seleflilik ile ilgili bu tür problematik ve tartışmaların belirli bir noktaya gelmesi, bu unsurların hepsinin birlikte ve birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde ele alınmasıyla mümkündür. Zira Seleflilik denince bu olguyu yukarıda bahsedilen aidiyetlerden, düşünce geleneklerinden ya da şahıslardan her biriyle ilişkili olarak değerlendirmeye tabi tut-

yönüyle eklektik bir zihniyet öne çıkmaktadır. Ayrıca belirtilmelidir ki Seleflilik, Selefiyye'nin Türkçe karşılığı olmasına rağmen dilimizde sadece Seleflilik kavramı kullanılmamaktadır. Bu doğrultuda Selefiyye kavramı, yukarıda bahsedilen muayyen anlamı ihsas ettirir bir biçimde Türkçe akademik metinlerde ve ilim adamlarının söylemlerinde yaygın bir biçimde yer almaktadır. Bu husus da Seleflilik ve Selefiyye kavramlarının kullanım alanları ve anlam çerçeveleri ile ilgili tartışmaların bir başka yönüne işaret etmektedir.

- ⁶ Selefliğin Ehl-i Sünnet'in bir alt kolu olarak görülmesi, "Seleflilik bir mezhep midir" sorusunu ve sorununu gündeme getirmektedir. Kanaatimizce Seleflilik ya da bir başka deyişle selefi bakış açısı, bir mezhep olmaktan ziyade farklı mezheplere değişik tonlarda rengini vermiş bazen de Hanbelîlik gibi bazı mezheplerin oluşumuna doğrudan kaynaklık etmiş olan bir zihniyettir. Bazı çağdaş araştırmacılara göre de Seleflilik, müstakil bir mezhep olarak görülemez. Zira Seleflilik, sıfatların te'vili konusunun dışında kendine özgü bir duruş sergileyememiş ve diğer konularda çoğunlukla Ehl-i Sünnet'in çizmiş olduğu sınırlar içerisinde kalmıştır. bk. Özervarlı, "Selefiyye", 36: 399-400. Ramazan el-Bûtî'ye göre de Seleflilik, mezhep olmaktan ziyade ilk dönemde akaid alanında benimsenmiş metodolojik yaklaşıma benzer bir akım niteliği taşımaktadır. bk. Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *es-Selefiyye Merhale Zemeniyye Mübareke la Mezheb İslâmî* (Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 1988), 23. Benzer değerlendirmeler için ayrıca bk. Mehmet Baktır, "Mütekaddimîn Selefiyye ve Metod Anlayışı", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Aralık 2004): 28.
- ⁷ Konu ile ilgili müstakil bir araştırma için bk. Mine Demirebilek - Hakan Atalay, "Türkiye'de Seleflilik Araştırmalarında Rastlanan Bazı Sorunlar", *İslâmî Araştırmalar* 29/2 (Eylül 2018): 448-459. Bazı araştırmalarda da Seleflilik, katı Zahirîlik biçiminde resmedilmektedir. bk. Mehmet Kubat, "Selefi Perspektifin Tarihselliği", *İslâmî Araştırmalar* 17/3 (Eylül 2004): 236. Selefi düşünce içerisinde zahirî bakış açısı kendisine yer bulmakla birlikte Selefliği bir bütün olarak Zahirîliğe indirgemek tarafımızca sorunlu görülmektedir. Seleflilik ile Zahirîliğin bazı açılardan birbirinden ayrılmasının zor olduğunu dile getiren benzer muhtevaya sahip değerlendirmeler için ayrıca bk. Vecihi Sönmez, "Selefi Düşüncesinin Tarihi Arka planı ve Seleflilik", *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 9-10 (2010): 184.
- ⁸ Konu ile ilgili tespitler için bk. Sönmez Kutlu, "Çağdaş Araştırmalarda Mezhepleri ve Selefliği Anlamaya Dair Sorunlar", *İslam'ın Hakikati ve Mezhep Sorunu*, ed. Mehmet Evkuran (Ankara: Anadolu İlahiyat Akademisi Yayınları, 2016), 141-142.

mak ve tanımlama sürecine sokmak mümkündür. Bununla birlikte yukarıda bahsedilen hususlardan bazıları hem Seleflilik denince ilk akla gelen unsurların başında yer alması hem de selefi düşünme biçimine aslî rengini vermesi gibi hususiyetleri nedeniyle diğerlerine nispetle daha fazla önemi haizdir. Tam da bu noktada karşımıza teslimiyetçi bir zihniyet ya da din anlayışı olarak Ehl-i Hadis/Hanbelî düşünme biçimi çıkarken bir şahıs olarak ise İbn Teymiyye çıkmaktadır. Zira İbn Teymiyye, Ahmed b. Hanbel ile birlikte Ehl-i Hadis/Hanbelî gelenekte merkezî bir figür olarak sağlam bir yer edinmiş olmakla birlikte⁹ aynı zamanda Seleflilik gibi yapılar söz konusu edildiğinde sık bir biçimde referans kaynağı olmuştur.¹⁰ Dolayısıyla İbn Teymiyye'nin selef orijinli düşünce sistematiği, *selef* ve *selefiyye* kavramlarını kullanım biçimi merkeze alınarak analiz edilmedikçe selefi söylemin ya da Selefliğin İbn Teymiyye ile ilişkisi veya İbn Teymiyye'nin Seleflilik içerisindeki yeri tam olarak aydınlatılamaz. Bu amaçla makalemizde önce İbn Teymiyye'nin *selef* ve *selefiyye* kavramlarını kullanımı analiz edilecek daha sonra ise elde edilen bulgular üzerinden İbn Teymiyye ile selef olgusu ve Seleflilik arasındaki ilişki tartışmaya açılacaktır.

Tüm bu tespit ve değerlendirmelere geçmeden önce İbn Teymiyye ile ilgili kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır. Selef ve Selefiyye kavramlarını kullanım biçimini tartışma konusu yaptığımız Hanbelî âlim İbn Teymiyye'nin tam adı, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm b. Mecdiddîn Abdisselâm b. Ebî Muhammed Abdullah el-Harrânî'dir. Ehl-i Hadis/Hanbelî geleneğin yetiştirdiği en etkili aynı zamanda velûd isimlerden biri olan İbn Teymiyye, 661/1263 yılında Harran'da doğmuştur. Moğol saldırıları nedeniyle 6 yaşında iken ailesi ile birlikte Şam'a göç eden İbn Teymiyye, hayatının geri kalan kısmını Mısır-Suriye (Şam) bölgesinde geçirmiştir. Küçük yaşlardan itibaren ciddi bir eğitim alan İbn Teymiyye; Akâid, Mantık, Felsefe, Dinler ve Mezhepler Tarihi, Hadis, Kiraat ve Fıkıh Usûlü gibi alanlara ait çok sayıda eser kaleme almıştır. Hayatı boyunca her daim dinî, siyasî ve toplumsal hadiselerin içerisinde yer alan İbn Teymiyye, görüş ve fetvaları nedeniyle birçok kez hapsedilmiştir. Kabir ziyaretleri konusundaki görüşleri nedeniyle son kez hapsedilen İbn Teymiyye, 728/1328 yılında mahpus bulunduğu Şam Kalesi'nde vefat etmiştir.¹¹

1. SELEF KAVRAMI

İbn Teymiyye, selef kavramını neredeyse tüm eserlerinde farklı şekillerde birçok kez kullanmaktadır. İbn Teymiyye'nin bu kavramı kullanımıyla ilgili olarak belirtilmesi gereken ilk husus, bu kavramın farklı anlamlara gelecek şekilde ve farklı konularla irtibatlı olarak ele alınmış olmasıdır. Örneğin o, *Minhâcu's-Sünne* adlı eserinde Şii'lerin ma'dûm imam inancını eleştirirken onların helal ve haramı belirleme konusunda ma'dûm imama tabi olduklarını hatta ma'dûm imamın söyledikleri kitaba, sünnete hatta ümmetin selefinin icmasına aykırı olsa bile ondan ayrılmadıklarını belirtmektedir.¹² Selef kavramının kullanıldığı bir başka yer

⁹ İbn Teymiyye'nin Ehl-i Hadis ve Hanbelîlikle ilişkisi ile ilgili değerlendirmeler için bk. İsmail Akkoyunlu, *İbn Teymiyye'nin Şia'ya Reddiyesi* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017), 98-108.

¹⁰ İbn Teymiyye'den sonra yaşamış olan İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350), İbn Kesîr (ö. 774/1373), Emîr es-San'ânî (ö. 1182/1768), Muhammed b. Abdilvehhâb (ö. 1206/1792), Muhammed eş-Şevkânî (ö. 1250/1834), Şeyh Abdülazîz b. Bâz (ö. 1419/1999) ve Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî (ö. 1420/1999) gibi isimlerin de Seleflilik ile ilgili tartışmalarda gündeme geldiğini ve selefi düşünce ile yakın temas halinde bulunduğunu ayrıca belirtmek gerekir. bk. Zekeriyâ Güler, "Selefi Hareketin Tarihi Kökenleri ve Yöntem Problemi", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (Kış 2009): 49.

¹¹ İbn Teymiyye'nin hayatı ve eserleri ile ilgili olarak bk. Şemsüddîn Ebî Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-Huffâz* (Haydarâbâd: Dairetü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1956), 4: 1496-1498; Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman İbn Receb, *ez-Zeyl alâ Tabakâti'l-Hanabile* (Beyrut: Dârü'l-Marife, ts.), 2: 387-408; Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye* (Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1977), 14: 36-39, 135-141.

¹² Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye fî Nakdi Kelâmi's-Şiati'l-Kaderiyye*, thk. Muhammed Reşâd Sâlim (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1986), 1: 48-49. Benzer bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Ihna'yye*,

552 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

sıfatlar konusudur. İbn Teymiyye, Allah'a sıfat nispet edilmesinin Ehl-i Sünnet kelimacıları tarafından kabul edildiğini bildirdikten sonra bu konuda Cehmiyye'nin ve ona tabi olan Mutezile'nin¹³ tartışma içerisinde olduğunu ve bu ekollerin bu nedenle ümmetin selefi ve imamları nezdinde iman bakımından Allah'a en uzak topluluklar olduğunu bildirmektedir.¹⁴ İbn Teymiyye, Allah'a sıfat nispet edilmesinin genel kabul gördüğünü ifade ettiği yerde ise bu konunun selefiyle halefiyle ümmetin çoğunluğunun görüşünü temsil ettiğini belirtmekte ve selef kavramı ile ilgili farklı bir kullanıma yer vermektedir.¹⁵ Bir başka yerde ise selef kavramı, daha önce de geçtiği şekliyle ümmetin selefi şeklinde geçmekte ve Cehmiyye'nin bid'atlarının ümmetin selefince çok iyi bilindiği ifade edilmektedir.¹⁶ İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanımı ile ilgili yukarıdaki örneklerle bakıldığında bu kavramın daha çok İslam'ın ilk asırlarında yaşamış öncü şahsiyetler ve kurucu nesilleri ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Selef kavramının halef kavramıyla birlikte kullanılması ise bu kavramın belirli bir zaman dilimine karşılık gelecek şekilde kullanıldığını düşündürmektedir.¹⁷ Bununla birlikte bu kullanımda ifade edilmek istenen nesiller ya da zaman diliminin net bir şekilde ortaya konmadığını da belirtmek gerekir.

İbn Teymiyye, Cehmiyye ve Mutezile'nin kelim yöntemini eleştirdiği bir yerde bu yöntemin ümmetin selefi ve imamlarınca inkâr edildiğini belirtmektedir.¹⁸ Cehmiyye ve Mutezile'ye dönük benzer muhtevaya sahip bir kelim eleştirisinde ise o, bir genelleme yapmakta ve bu tarz kelamın selefın zemmettiği bir kelim olduğunu vurgulamaktadır.¹⁹ Yine ona göre seleften herhangi birinin görüşünün delalet etmediği bir ilim de İslam dini ya da usûlüddin olarak nitelendirilemez.²⁰ Kulların fiillerinin yaratılmış olduğu iddiasını temellendirirken de o, ümmetin selefi ve imamlarının bu konuda ittifak ettiğini belirtmektedir.²¹ İbn Teymiyye, sıfatlar konusunu tartışmaya açtığı bir başka yerde ümmetin selefi ve imamlarının mezhebi/görüşü şeklinde sözlerine başlamakta ve sıfatlarla ilgili selefın görüşlerini bir bütün halinde vermektedir.²² Allah'ın kemal sıfatlara sahip olduğunu, bu sıfatlarla nitelendirilmesi gerektiğini ve O'nun hiçbir şeye benzemediğini ifade eden İbn Teymiyye, konunun bu şekilde

thk. Ahmed b. Mûnis el-Anzî (Cidde: Daru'l-Hirâz, 2000), 359, 436; a.mlf. *el-İstikame*, thk. Muhammed Reşâd Sâlim (Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1983), 1: 130-131; a.mlf. *el-Cevabu's-Sahih li-men Beddele Dine'l-Mesih*, thk. Ali b. Hasan b. Nasır v.dğr. (Riyad: Dârü'l-Âsime, 1999), 5: 24; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantikiyyîn*, haz. Refik el-Acem (Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Lübnani, 1993), 270; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, thk. M. Abdulkadir Atâ' (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987), 6: 334.

¹³ İbn Teymiyye'nin eserlerinde sıklıkla Mutezile ile birlikte anılan Cehmiyye'nin Mutezile ile ilişkisi ve müstakil bir fırka olup olmadığı ile ilgili değerlendirmeler için bk. Osman Aydın, *Akalcı Din Söylemi Farklı Yönleriyle Mu'tezile Ekolü* (Ankara: Hitit Kitap Yayınları, 2010), 347-353; William Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, trc. Ethem Ruhi Fiğlalı (Ankara: Sarkaç Yayınları, 2010), 198-206.

¹⁴ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 270. Benzer bir kullanım için bk. İbn Teymiyye, *et-Tedmuriyye*, thk. Muhammed b. Avde (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 2000), 59; a.mlf. *el-İstikame*, 1: 238; a.mlf. *el-Cevabu's-Sahih*, 3: 297.

¹⁵ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 270. Benzer kullanımlar için bk. a.mlf. *Minhâcu's-Sünne*, 1: 499, 545; 5: 292; 7: 18; 8: 247, 330. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Ihna'iyye*, 351, 354; a.mlf. *el-İstikame*, 2: 334; a.mlf. *et-Tedmuriyye*, 90; a.mlf. *el-Cevabu's-Sahih*, 6: 522; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantikiyyîn*, 420; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 2: 130.

¹⁶ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 304. Benzer bir kullanım için bk. İbn Teymiyye, *el-İstikame*, 1: 138.

¹⁷ Konu ile ilgili tespit ve değerlendirmeler için bk. Akkoyunlu, *İbn Teymiyye'nin Şia'ya Reddiyesi*, 108-110.

¹⁸ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 315-316. Benzer bir kullanım için bk. İbn Teymiyye, *et-Tedmuriyye*, 65; a.mlf. *el-Cevabu's-Sahih*, 3: 312; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantikiyyîn*, 310.

¹⁹ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 65, 2: 154.

²⁰ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 316.

²¹ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 336. Benzer kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 341, 5: 276; a.mlf. *el-İstikame*, 1: 138.

²² İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 111.

ele alındığı yöntemin aynı zamanda Hz. Peygamber'in bir de ümmetin selefinin ve ona uyan imamların yöntemi olduğunu bildirmektedir.²³ O, Allah'a mekân izafe edilip edilemeyeceği ile ilgili tartışmalarda Allah'ın semâvâtın üstünde bulunduğunu belirtmekte ve sonrasında bu görüşünü Ehl-i Sünnet'e dayandırarak tahkim etme yoluna gitmektedir. Ehl-i Sünnet'i de o, kitap ve sünnetin delalet ettiği aynı zamanda ümmetin selefinin üzerinde ittifak ettiği mezhep olarak nitelendirmektedir.²⁴ İbn Teymiyye, selef kavramını Ehl-i Hadis ile ilişkili olarak da kullanmakta ve burada selef, Ehl-i Hadis'e olabildiğince yaklaştırılmaktadır.²⁵ Selef kavramı, halku'l-Kur'an tartışmalarında da karşımıza çıkmakta ve İbn Teymiyye, Kur'an'ın mahlûk değil Allah'ın kelâmı olduğunu belirttikten sonra ümmetin selefinin birçoğunun da bu görüş üzere bulunduğunu ifade etmektedir.²⁶ İbn Teymiyye'nin selef kavramını tekil olarak ya da terkip halinde kullandığı bu örnekler bakıldığında kavramın daha önce de ifade edildiği gibi İslam'ın ilk dönemlerinde temsil keyfiyeti bulan bir din anlayışına ve daha çok bu din anlayışının erken dönem temsilcilerine karşılık gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir.

İbn Teymiyye, Ehl-i Sünnet'in nübüvvet hakkındaki görüşlerini ele alırken bu görüşün ümmetin selefi ve imamlarının çoğunun benimsediği görüşler olduğunu vurgulamıştır.²⁷ Bu bağlamda peygamberlerin masumiyetine de değinen İbn Teymiyye, peygamberlerin günah-tan korunmuş olmasının ümmetin selefi ve cumhurunun icmasıyla sabit olduğunu belirtmiştir.²⁸ Bütün cisimlerin mürekkep cisimler olarak isimlendirilip isimlendirilemeyeceği ile ilgili tartışmalarda İbn Teymiyye, imamların selefinin bu kavramı kullanmadığını ifade etmektedir. Yine o, bir genelleme yaparak selefte ittiba etmiş Ehl-i Sünnet'in ve ümmetin selefinden herhangi birinin bu tarz ıstihlaları kullanmaktan uzak durduğunu vurgulamıştır.²⁹ İbn Teymiyye, bazen de selef kavramını kitap ve sünnetle bağlantılı olarak ele almaktadır. Örneğin o, İbn Mutahhar el-Hillî'nin sıfatlar bağlamında tenzih doktrinine dair ileri sürdüklerini tenkit ederken bu yöntemin kitap ve sünnette yer almadığını, seleften herhangi bir kişiden de bu tarz bir yöntemin aktarılmadığını ifade etmiştir.³⁰ İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanımıyla ilgili buraya kadar verilen örnekler bakıldığında bu kavramın bazen tekil olarak bazen de tam-lama halinde kullanıldığı görülmektedir. Selef kavramı tekil olarak kullanıldığında genel bir anlama göndermede bulunulmakta ve kabaca ilk nesiller kastedilmektedir. Tamlama halinde ise bu kavram, daha çok "ümmetin ve imamların selefi" şeklinde kullanılmakta ve tekil kullanımda olduğu gibi ilk dönem âlimlerini ve ilk nesilleri ifade edecek şekilde anlamlandırılmaktadır.

İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanma biçiminin tespiti ile ilgili karşılaşılan en büyük zorluk, bu kavramın hangi zaman dilimine karşılık gelecek şekilde ve hangi nesil ya da isimlerle ilişkili olarak kullanıldığı noktasında yatmaktadır. İbn Teymiyye, eserlerinde yer yer

²³ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 185-186. Benzer değerlendirmeler için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 523, 5: 392, 8: 200.

²⁴ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 145. Selef-Ehl-i Sünnet ilişkisi ile ilgili olarak ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye fi Te'sisi Bidaihimî'l-Kelamiyye*, thk. Yahya b. Muhammed el-Huneydi (Medine: Mücemmaü'l-Melik Fehd li-Tibaati'l-Mushafi's-Şerif, 2005), 3: 382; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 424.

²⁵ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 359. İbn Teymiyye'nin selef ile Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Hadis arasında ilişki kurduğu başka kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *es-Safediyye*, thk. M. Reşad Salim (Mısır: Mektebetü İbn Teymiyye, 1986), 264; a.mlf. *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, thk. Muhammed Reşad Salim (Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, 1991), 8: 326; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 470. Selefî Ehl-i Hadis ve Ehl-i Sünnet'ten ayrı konumlandırıldığı bir kullanım için bk. İbn Teymiyye, *es-Safediyye*, 214.

²⁶ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 256. Benzer kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 344, 365, 4: 177, 5: 98, 182, 268, 388.

²⁷ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 416-417.

²⁸ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 418. Benzer kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 265, 6: 189, 7: 291, 302, *et-Tedmuriyye*, 75.

²⁹ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 549.

³⁰ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 564. Benzer bir kullanım için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 168, a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 2: 403.

554 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

ahdü's-selef, zamanu's-selef ya da asru's-selef gibi ifadelere yer vermektedir.³¹ Bu tür kullanımlar ise bize zaman dilimi veya dönem ayrımı yapma adına yeterli veri sunmamaktadır. Zira o, bu kullanımlar ile genel bir zaman dilimine göndermede bulunmaktadır. Buradan hareketle İbn Teymiyye'nin selef kelimesi ile kastettiği zaman diliminin sınırlarını net bir biçimde çizmek mümkün olmamakla birlikte yine de kullanılan bazı ibareler, bizlere bu konuda ipuçları sunmaktadır. Örneğin o, "selef ve sahabenin bir de tabiînin imamları"³² ifadesini kullanmış böylelikle de selefi sahabe ve tabiîn döneminden ayırmıştır.³³ Yine İbn Teymiyye, "selefin çoğunluğu hatta sahabeden bir grup"³⁴ ifadesiyle benzer bir duruş sergilemiştir. Bu kullanımların yanı sıra "selefin sahabe ve tabiînden aldığı ictihadlar"³⁵ şeklindeki ifade, bizlere selef kelimesi ile kastedilmek istenenin sahabe ve tabiîn neslinden sonrakiler ya da en azından onlardan farklı bir nesil olduğunu düşünmemiz için veri olarak değerlendirilebilir. Benzer bir biçimde o, "selef ve imamlar"³⁶ ifadesini kullanmış ve muhtemelen mezhep imamlarını seleften ayırarak selef döneminden sonraki zaman dilimine karşılık gelecek şekilde kullanmıştır.³⁷ Yine İbn Teymiyye; Ebû Muhammed İbn Küllâb (ö. 240/854 [?]), Ebû'l-Hasan el-Eş'arî (ö. 324/935-36), İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî (ö. 478/1085), Fahreddin er-Razî (606/1210) ve Seyfeddin el-Amidî (ö. 631/1233) gibi alimleri saydıktan sonra selefi bu isimlerin dışında tutmuştur.³⁸ Bir başka yerde İbn Teymiyye, Ahmed b. Hanbel gibi mezhep imam-ları selefin görüşleriyle birlikte bu konuyu zikretmiştir³⁹ diyerek kavramı biraz daha anlaşılır kıla-cak ifadelere yer vermiştir.⁴⁰ Bu veriler bir arada değerlendirildiğinde İbn Teymiyye'nin

³¹ İlgili kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *İktizau Sıratı'l-Müstakîm li Muhâlefeti Ashâbi'l-Cahîm*, thk. Nasır b. Abdülkerim el-Akl (Beyrut: Daru Alemlî'l-Kütüb, 1999), 1: 406, 419, 2: 11, 182. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, cem ve tertib: Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım el-Asımî en-Necdî (Riyad: Matabiü'r-Riyad, 1962), 13: 225, 26: 41; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 3: 379; a.mlf. *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 5: 396.

³² İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 66. Benzer bir kullanım için bk. a.mlf. *Minhâcu's-Sünne*, 3: 360.

³³ Bu tarz bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 5: 440; a.mlf. *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 1: 29. İbn Teymiyye, bu kullanıma ek olarak selefi, fâkihler, Ehl-i Hadis, sûfiler ve ehl-i kelam gibi gruplardan ayrı değerlendirdiği ifadelerle sıklıkla yer vermektedir. Örneğin bk. İbn Teymiyye, *er-Red ale's-Şazeli fî Hizbîhi ve ma Sannefehu fî Adâbi't-Tarîk*, thk. Ali b. Muhammed el-Umrân (Mekke: Daru Alemlî'l-Fevaid, 2008), 68. İbn Teymiyye'nin birçok yerde "sahabe, tabiîn ve selef" (bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 400) şeklindeki kullanımlara yer vererek üçünü birbirinden ayrı değerlendirmesi de bu doğrultuda ele alınabilir.

³⁴ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 319, 3: 213.

³⁵ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 6: 80.

³⁶ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 155. Benzer kullanımlar için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 1: 301, 314, 3: 361. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *İktizau Sıratı'l-Müstakîm*, 2: 285; a.mlf. *el-İhna'iyye*, 244; a.mlf. *el-Cevabu's-Sahih*, 2: 297; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantıkıyyîn*, 422.

³⁷ Yine İbn Teymiyye, bazı konuları tartışırken selef ve imamları birbirinden ayırmış ve seleften ayrı tuttuğu imamlara İbnü'l-Mübârek, Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Osman b. Said ed-Dârimî gibi isimleri örnek vermiştir. bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 386; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 3: 199; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 32: 135. Çoğu yerde ise o, mezhep imamları arasında Ahmed b. Hanbel'e ek olarak Ebû Hanîfe, İmam Mâlik ve İmam Şafî gibi isimleri saymıştır. bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 4: 390-391; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 3: 137. Benzer değerlendirmeler için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 2: 318-319.

³⁸ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 293. İbn Teymiyye'nin "Cüveynî, bu görüşün selefin görüşü olduğunu nakletmiştir" şeklindeki ifadesi de bu bağlamda değerlendirilebilir.

³⁹ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 316. İbn Teymiyye'nin "İmam Ahmed, seleften nakletmiştir" şeklindeki ifadesi de bu doğrultuda zikredilebilir. bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 4: 371.

⁴⁰ İbn Teymiyye, bazen de imamlardan addettiği Ahmed b. Hanbel'i (ö. 241/855) selef içerisinde değerlendirdiği "Ahmed b. Hanbel gibi selef âlimleri" şeklinde ifadelerle yer vererek yukarıda belirtildiği şekliyle sert ve keskin bir ayırım yapmadığını, bu zaman dilimleri arasında geçişlilikler bulunduğunu ihsas ettirmiş. bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 542, 3: 370. Benzer bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Istikame*, 2: 161; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantıkıyyîn*, 94. O, ez-Zübeydî (ö. 148/765) gibi isimleri de selef âlimleri arasında saymıştır. bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 246. Benzer bir şekilde İbn Teymiyye, Ahmed b. Hanbel ve ez-Zübeydî gibi isimlerden çok daha önceleri yaşamış Abdullah İbn Mes'ûd'u (ö. 32/652-53) seleften bir isim şeklinde takdim edebilmiştir. bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 3: 83. Benzer örnekler için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 8:

kullanım biçiminde selefin sahabe ve tabiînden sonra mezhep imamlarından ise önce gelecek şekilde konumlandırıldığı iddia edilebilir. Yine de belirtilmelidir ki İbn Teymiyye'de selef kavramı, genel kullanıma da uygun bir biçimde her zaman geçmişe daha açık bir ifadeyle ilk üç asra⁴¹ referansta bulunan bir anlam alanı ile birlikte varlık kazanmaktadır. Böylece bu kavramın gerçek manada anlamı, içerisinde bulunduğu zaman diliminden hareketle değil de geçmişe özellikle de sahabe ve tabiîn nesline uzanarak inşa edilmektedir.⁴² İbn Teymiyye'nin selefi algılama biçiminin temel verileri olarak karşımıza çıkan bu husus, onun selefi telakkîsinin sınırlarının ve mahiyetinin belirlenmesi bakımından oldukça önemlidir.

İbn Teymiyye'nin selef kavramını mütekaddimun ve müteahhirun dönemleriyle ilişkilendirerek kullandığı da görülmektedir. Buna göre müteahhirun döneminde seleften herhangi bir kimse bulunmamaktadır. Onun bu kullanımında mütekaddimun-müteahhirun ayrımı yapması, İbn Salim el-Basrî'yi (ö. 297/909) ve taraftarlarını müteahhirun döneminden göstererek seleften saymaması,⁴³ önemli bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece daha önce de belirtildiği gibi mezhep imamları selef neslinin dışında tutulmakta ve selef ile daha önceki bir zaman dilimine göndermede bulunulmaktadır. Yine bu doğrultuda İbn Teymiyye'nin Ebû Hasan el-Eş'arî (ö. 324/935-36) ile Ebû Muhammed İbn Küllâb'ı (ö. 240/854 [?]) karşılaştırması ve İbn Küllâb'ın selefe zaman olarak Eş'arî'den daha yakın olduğunu belirtmesi⁴⁴ de önemli bir veri olarak varlık kazanmaktadır. İbn Teymiyye, selef olgusunu mütekaddimun ve müteahhirun dönemleriyle ilişkili olarak kullanmasının yanı sıra bazen de es-selef el-mütekaddimun⁴⁵ şeklinde bir terkip kullanmayı tercih etmekte ve konuya farklı bir açıdan yaklaşmaktadır. İbn Teymiyye'nin es-selef el-evvel⁴⁶ şeklindeki kullanımı da benzer bir bakış açısını yansıtmaktadır.

İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanımı ile ilgili karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, yukarıda bahsi geçen analizlerden de anlaşılacağı üzere bu kavramın kullanımı ile ilgili birçok yerde karşılaşılan müphem ve genellemeci yaklaşımdır. Zira İbn Teymiyye, birçok yerde selef kavramının anlam alanının doğrudan ya da dolaylı olarak aydınlatılmasını sağlayacak bazı ek ibareler kullanmış olmakla birlikte yazın faaliyetinin çok büyük bir kısmında bu yaklaşıma rastlanmamaktadır. Görülmektedir ki o, birçok yerde "selef dedi ki", "selef âlimleri", "selefin çoğunluğu", "seleften bir grup" ya da "seleften bazıları" şeklindeki müphem ve oldukça genellemeci bir kullanımı tercih etmiştir. Bu tür kullanımlarla birlikte ise selef olgusu, fazlasıyla geniş, genel ve müphem bir anlam alanına yayılmıştır. Böylece selef kavramı ile bu

378; a.mlf. *İktizau Siratî'l-Müstakîm*, 2: 346; a.mlf. *el-İhnaîyye*, 162; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 88, 5: 259.

⁴¹ Bu doğrultuda İbn Teymiyye'nin el-gurûnu's-selase (üç asır) şeklindeki kullanımı dikkat çekmektedir. O, birçok yerde ilk üç asra farklı değişkenler üzerinden vurgu yapmaktadır. İlk üç asır, bu asırda yaşayan Müslümanlar ve bu Müslümanların din alanında geriye bırakmış olduğu müktesebattan övgüyle aynı zamanda doktriner bir biçimde bahsedilmektedir. İlgili kullanım için bk. İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsî'l-Cehmiyye*, 1: 232, 354, 3: 408, 424. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Camîu'l-Mesail*, thk. Muhammed Azîr Şems (Mekke: Daru Alemlî'l-Fevaid, 2001), 5: 236; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 6: 355, 20: 89; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 3: 23. Yine de belirtilmelidir ki o, ilk üç asır içerisinde sahabe ve tabiîn neslini ön plana çıkarmaktadır. Onun mezhep imamlarını hem seleften sayması hem de tabiînden farklı konumlandırması bu duruma işaret etmektedir.

⁴² Zira İbn Teymiyye, "sahabe ve tabiînden olan selef" ibaresini de kullanmış böylelikle de bizim bu şekilde düşünmemize neden olacak veriler sunmuştur. İlgili kullanım için bk. İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 2: 434; a.mlf. *İktizau Siratî'l-Müstakîm*, 1: 335; a.mlf. *el-İhnaîyye*, 147, 393, 449; a.mlf. *el-İstikame*, 1: 23; a.mlf. *es-Safediyye*, 284; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 3: 251. Onun selefi muhacir ve ensarla ilişkilendirdiği yaklaşımı da bu bağlamda değerlendirilebilir. bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 2: 60; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 22: 163.

⁴³ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 5: 420.

⁴⁴ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, 1: 105. Benzer bir değerlendirme için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, 12: 202-203.

⁴⁵ İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsî'l-Cehmiyye*, 1: 103-104, 2: 587.

⁴⁶ İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsî'l-Cehmiyye*, 1: 173, 3: 390; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 11: 627.

556 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

kavramla kastedilmek istenen dönem, grup, nesil ya da din anlayışı arasında herhangi bir irtibat kurmak önemli ölçüde zorlaşmıştır.

İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanımı ile ilgili en dikkat çekici örneklerden biri, mezhebü's-selef⁴⁷ şeklindeki terkiptir. İbn Teymiyye'nin eserlerinde nadiren yer verdiği bu terkip, ilk başta selefin mezhebi şeklinde anlamlandırılmaya müsait bir görünüm arz etmektedir. Böylelikle de selefin mezhebi söylemi üzerinden Selefliğin bir mezhep olduğu iddiası kendine zemin bulabilmektedir. Bu terkipler birlikte kendine yer bulan diğer ifadelerle bakıldığında ise durumun farklı bir mahiyet arz ettiği söylenebilir. Zira İbn Teymiyye, mezhebü's-selef ibaresine ek olarak mezhebü ehli'l-hadis ve mezhebü'l-fukaha gibi tamlamalara da yer vermiştir.⁴⁸ Bu terkipler de göstermektedir ki burada kullanılan mezhep ibaresi, bilindik manada ve terim anlamıyla kurumsallaşmış dinî-siyasî bir fırkaya ya da fıkıh ekolüne karşılık gelecek şekilde değil de görüşler topluluğu⁴⁹ anlamını ihsas ettirir bir biçimde kullanıma sokulmuştur.⁵⁰ Zira mezhep kavramının İslam'ın erken dönemlerinde öncelikli olarak usûl, bir konudaki görüş ya da fikirler anlamında kullanıldığı daha sonra ise bu kullanımın sistemli yapıları karşılayacak şekilde dolaşıma sokulduğu bilinmektedir.⁵¹ İbn Teymiyye'nin yaşadığı VII./XIII. ve VIII./XIV. asırlarda bu kullanımın varlığını sürdürdüğü düşünüldüğünde mezhebü's-selef şeklindeki kavramsallaştırmanın "selefin mezhebi" ya da "Seleflik mezhebi" şeklinde okunmasından ziyade ilk ve öncü nesiller olarak selefin usûlü,⁵² görüş ya da görüşleri şeklinde anlamlandırılması daha makul bir yaklaşım olarak görülmektedir.⁵³ İbn Teymiyye'nin mezhebü's-selef terkipleriyle sistematik bir yapıyı kastettiği iddia edilse bile sahabe

⁴⁷ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 5: 411. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Hasene ve's-Seyyie* (Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 76; a.mlf. *es-Safediyye*, 81.

⁴⁸ İbn Teymiyye, *Minhâcu's-Sünne*, 5: 411.

⁴⁹ İbn Teymiyye'nin selefin görüşleri anlamına gelen mezâhibü's-selef şeklindeki kullanımı da bu bağlamda ele alınabilir. bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 473. Benzer bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Beyânu Telbis'i'l-Cehmiyye*, 1: 167, 2: 142, 3: 392; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 17: 75, 33: 177.

⁵⁰ Bu noktada tartışmaya dâhil edilmesi gereken bir başka husus daha vardır ki o da selef kavramının sözlük anlamı çerçevesinde kullanımı ile ilgilidir. Zira İbn Teymiyye, selefü ehli'l-kitap (bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 3: 312) ya da selefü'l-müslimîn (bk. İbn Teymiyye, *es-Safediyye*, 57) örneklerinde de görüldüğü üzere bazı durumlarda selef kavramını sözlük anlamıyla kullanmaktadır. Böylelikle de bu kavram, mezhebî bir yapıyı ifade etmekten ziyade herhangi bir kimliksel aidiyetle ilişkilendirilmeksizin ilk nesiller ya da öncü şahsiyetler anlamında kullanılmaktadır.

⁵¹ Bu doğrultuda İbn Teymiyye'nin tarîku's-selef (bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 49, 5: 363) ya da meslekü's-selef (bk. İbn Teymiyye, *Der'u Teatüzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 8: 357) şeklindeki kullanımları da tartışmaya dâhil edilebilir. Bu terkiplerle de İbn Teymiyye, mezhebü's-selef şeklindeki kullanımı andırır bir biçimde selefin yöntemi ya da yolu şeklindeki bir anlamsal çerçeveye göndermede bulunmaktadır.

⁵² Usûlü's-selef şeklindeki kullanım için bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 448.

⁵³ İbn Teymiyye, bir başka yerde mezhebü's-selef ve'l-halef ibaresini kullanmakta ve bununla dört mezhep taraftarlarını ve geri kalanları kastettiğini gösteren ifadelerle yer vermektedir. bk. İbn Teymiyye, *el-İhna'iyye*, 230, 370. Benzer bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 3: 24; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 165. Dolayısıyla bu tür kullanımlarda da münferit ve sistematik bir yapı gündeme gelmemekte ve tüm bu fıkıh ekolleri ile diğer yapılar üzerinden görüşler topluluğu ifade edilmektedir. Yine o, mezhebü selefi'l-ümme ve eimmetiha şeklinde bir terkibe yer vererek benzer bir tavır sergilemektedir. bk. İbn Teymiyye, *el-İstikame*, 1: 83, 2: 98. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *et-Tedmiriyye*, 124; a.mlf. *es-Safediyye*, 103; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 2: 402. Bazen de İbn Teymiyye, mezhebü selefi'l-ümme şeklinde bir kavramsallaştırmaya gitmekte ve çok daha genel bir anlam sahasına göndermede bulunmaktadır. bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 3: 294. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *es-Sarimu'l-Meslûl alâ Şâtimi'r-Resûl*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid (Riyad: el-Harasü'l-Vatanî es-Suûdî, ts.), 517. "Seleften bir grup" (bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 2: 125) şeklindeki kullanımın da bu bağlamda değerlendirilebileceğini belirtmek gerekir. İbn Teymiyye'nin mezhebü selefi'l-müslimîn mine's-sahabe (bk. İbn Teymiyye, *el-Cevabu's-Sahih*, 6: 7) ve el-mezhebü el-lezî aleyhi âmmetü'l-ashâb (bk. İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 5: 327) şeklindeki kullanımları da bize bu noktada veri sağlamaktadır. Bilinmektedir ki sahabe döneminde herhangi bir mezhep bulun-

ve tabiîni ya da selef neslini tek bir zihniyet altında toplamının zorluğu⁵⁴ göz önünde bulundurulduğunda onun bu kavramsallaştırmasının anlam alanının iddia ettiğimiz yönde içerik kazanması daha yüksek bir ihtimal olarak belirlemektedir. İbn Teymiyye'nin mezhebü's-selef ibaresini çoğunlukla tikel konular bağlamında ve herhangi bir soruyu cevaplandırırken ya da bir konuda fetva verirken kullanıma sokmuş olması da bu noktada tartışmaya dâhil edilmelidir.⁵⁵

İbn Teymiyye'nin selef kavramını kullanımı ile ilgili buraya kadar elde edilen veriler göstermektedir ki bu kavram, hangi ilişkisel ve bağlamsal düzeyde ele alınırsa alınsın genelde müspet ve normatif bir anlam çerçevesine sahiptir. Zira selef kavramının olgusal gerçekliği üzerinden hem önermeler sıhhat testine sokulmakta hem usûl ilkeleri belirlenmekte hem de tüm bunlar üzerinden selef olgusuna paradigmatik bir işlev yüklenmektedir. Örneğin İbn Teymiyye'ye göre başta namaz, kıraat, cihat, siyaset ve muamelat konuları olmak üzere selefin birçok alandaki uygulamaları ve yöntemi, sonraki dönemlere oranla çok daha makbul ve muteberdir.⁵⁶ Zira İbn Teymiyye'ye göre selef olarak nitelendirilen ilk nesil İslam toplumu, Allah tarafından peygamberine ashaplık yapmak için seçilmiş ve yine bu ilk nesil, Allah'ın övgüsüne mazhar kılınmıştır.⁵⁷ Böylece selef kavramı, İbn Teymiyye'nin zihin dünyasının odak noktasında yer almakta ve fikirlerin üretilip merkezden çevreye yayıldığı bir mihenk işlevi görmektedir. İbn Teymiyye'nin özellikle içinden geldiği Ehl-i Hadis-Hanbelî gelenek açısından bu durum, anlaşılabilir bir mahiyet arz etmektedir. Tüm bu gerçekliklere rağmen İbn Teymiyye'nin selef telakkisini zaman zaman esnettiği ve selef olgusuna yüklenen normatif işlevselliğin bazı durumlarda paranteze alındığı görülmektedir. Zira İbn Teymiyye, birtakım konuları tartışırken selefin otoritesini tartışmaya açmakta ve tek başına selefin uygulamalarının yeterli olmayacağını belirterek şer'î delil vurgusu yapmaktadır.⁵⁸ Benzer bir şekilde o, bazı durumlarda selef olgusu ile ilgili tahsise gitmekte ve bu yaklaşımını "selefin büyük bir kısmı" ya da "selefin çoğunluğu" şeklindeki ifadeleriyle somutlaştırmaktadır.⁵⁹ Böylelikle bazı durumlarda selef, bir bütün olarak değil de çoğunluk biçiminde meşrulaştırma işlevi görmektedir. Yine İbn Teymiyye'nin bazı konuların selef arasında tartışmalı olduğunu⁶⁰ bildirmesi de benzer bir bakış açısını yansıtmaktadır. Bu hususlar, İbn Teymiyye'nin genel selef telakkisi açısından bir istisna mesabesinde olmakla birlikte kayda değerdir ve not edilmeyi hak etmektedir.

mamaktadır. Böylelikle "Müslümanların sahabeden olan selefinin mezhebi" ya da "ashabın çoğunluğunun üzerinde bulunduğu mezhep" ifadeleriyle Müslümanların ilk nesil temsilcilerinin herhangi bir konudaki görüş ya da görüşleri kastedilmektedir. İbn Teymiyye'nin mezhebü's-selef şeklindeki kullanımını da bu bağlamda değerlendirilmelidir. bk. İbn Teymiyye, *er-Red ale's-Şazeli*, 208, 214; a.mlf. *er-Red ale'l-Mantıkıyyîn*, 229.

⁵⁴ Konu ile ilgili tespit ve değerlendirmeler için bk. İşcan, *Selefilik İslami Köktencililiğin Tarihi Temelleri*, 27.

⁵⁵ mezhebü's-selef şeklindeki kavramsallaştırmaya İbn Teymiyye öncesi dönemde başta Gazalî (ö. 505/1111) olmak üzere birçok ismin eserlerinde yer verdiği görülmektedir. Bu kullanımlara bakıldığında ilgili terkinin İbn Teymiyye'nin de kullanımını andırır bir biçimde genel olarak "sahabe ve tabiînin yolu" şeklinde anımlandırıldığı görülmektedir. mezhebü's-selef terkininin İbn Teymiyye öncesi dönemdeki kullanımı ve muhtemel anlam alanları ile ilgili tespitler için bk. İşcan, *Selefilik İslami Köktencililiğin Tarihi Temelleri*, 26-28.

⁵⁶ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, 1: 331. İbn Teymiyye düşüncesinde selefin otoritesi ile ilgili benzer bir değerlendirme için bk. İbn Teymiyye, *et-Tedmurıyye*, 75, 135, 192.

⁵⁷ İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 1: 113; a.mlf. *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 7: 287.

⁵⁸ İbn Teymiyye, *el-İhnaîyye*, 306.

⁵⁹ İbn Teymiyye, *er-Red ale'l-Mantıkıyyîn*, 506; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 456; a.mlf. *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 7: 172.

⁶⁰ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 1: 341, 355, 458, 3: 216, 258, 4: 449. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Buğyetü'l-Murtâd fî'r-Reddi ale'l-Mütefelsife ve'l-Karamita ve'l-Batniyye*, thk. Musa ed-Devîş (Medine: Mektebetü'l-Ulûm, 1995), 275-276; a.mlf. *Mecmûu Fetâvâ*, 17: 127. İbn Teymiyye'nin seleften bazılarına cehaletle nitelendirdiği bir eleştiri için bk. İbn Teymiyye, *el-Fetvâ'l-Hameviyyetü'l-Kübra*, thk. Hamed b. Abdulmuhsin (Riyad: Daru's-Samî, 2004), 285.

2. SELEFİYYE KAVRAMI

İbn Teymiyye'nin *es-selefiyye* kavramını kullanımı ile ilgili karşımıza çıkan ilk terkip, *el-âsârü's-selefiyye*'dir.⁶¹ Selef neslinin ortaya koymuş olduğu eserler ya da selefte ait literatür anlamında kullanılan bu ifade, Seleflilik ile doğrudan ilişkilendirilebilecek bir nitelik taşımaktadır. İbn Teymiyye'nin *es-selefiyye* kavramına yer verdiği bir başka terkip, *et-tarikatü's-selefiyye*'dir. Bu kullanımdan çıkan anlam, selefi yöntem ya da selefi usûl şeklindedir. Örneğin İbn Teymiyye'ye göre akıl-nakil ilişkisi konusunda selefın belirlediği yöntem (et-tarikatü's-selefiyye) muhalefet edilmesini gerektiren herhangi bir husus bulunmamaktadır.⁶² *el-cihetü's-selefiyye*, İbn Teymiyye'nin Selefiyye kavramına yer verdiği bir başka terkiptir. Selefi yöneliş olarak adlandırabileceğimiz bu kullanım, *el-cihetü'l-bid'iyye*'nin yani yeni yönelişlerin karşısında konumlandırılmıştır. İbn Teymiyye'nin *el-cihetü'l-bid'iyye* ile geç dönem Eş'arî düşünce'nin felsefi kelam bağlamında ortaya koymuş olduğu usûl anlayışını kastettiği göz önünde bulundurulduğunda *el-cihetü's-selefiyye* ile selefın benimsediği ve selefi diyebileceğimiz bir yöntemi ve eğilimi vurguladığı söylenebilir. Bir diğer kullanım, *es-selefiyye* kavramının terkip halinde değil de tek başına yer aldığı kullanımdır.⁶³ Burada ilk olarak "Selefiyye'ye gelince" şeklinde bir ibare kullanılmakta ve bu olgusal durum hemen ardından tikel bir tartışma bağlamında aynı zamanda selef nesline ait bazı isimler üzerinden *mezhebü's-selef* şeklindeki kullanımla ilişkilendirilmektedir. Örneğin İbn Teymiyye, haberî sıfatlar konusunu tartışırken "Selefiyye'ye gelince" ifadesini kullanmakta ve el-Hattabî ile Ebû Bekir el-Hatîb üzerinden selefın bu konudaki görüşünü aktarmaktadır. Bunu yaparken de söze *mezhebü's-selef* yani "selefın bu konudaki görüşü" ifadesi ile başlamakta ve haberî sıfatlar gibi tikel bir konuda selefın görüşlerini aktarmaktadır. İbn Teymiyye'nin *es-selefiyye* kavramını müstakil olarak değil de *mezhebü's-selef* terkiibiyle ilişkilendirerek kullanması, bu kavramı selefın belirli bir konudaki sistemleşmiş görüşü ya da bu görüşü yansıtan zihniyet anlamında kullandığını düşündürmektedir.

İbn Teymiyye'nin bir başka yerde tâifetün mine's-selefiyye şeklinde bir terkibe yer verdiği görülmektedir.⁶⁴ Bu terkipten hemen sonra ise o, daha önce birçok yerde selefın saydığı bazı isimlere yer vermekte ve bu isimleri Selefiyye'den saymaktadır. Böylece "Selefiyye'den bir grup" şeklindeki kullanımda yer alan Selefiyye'yi herhangi bir grup ya da ekolle değil de teker teker isimlerle ilişkilendirmiş olmaktadır. İbn Teymiyye'nin tâifetün mine's-selefiyye şeklindeki kullanımı gerek terkiibin şekli gerekse anlam alanı itibarıyla diğer kullanımlardan farklılık arz etmektedir. "Selefiyye'den bir grup" şeklindeki vurgu, ilk etapta Selefiyye'nin müstakil bir ekol olduğunu hatta kendi içerisinde farklı yapıları barındırdığını düşündürmektedir. Bununla birlikte terkipte geçen *es-selefiyye* kelimesinin muhakkik tarafından bazı yazma nüshalarda selef olduğu şeklinde not düşülmesine ek olarak İbn Teymiyye'nin eserlerinde selef kelimesinin kullanımının çok büyük oranda bu kullanımla benzerlik arz ediyor olması, farklı bir ihtimali gündeme getirmektedir. Bu ihtimal de buradaki kelimenin *es-selefiyye* şeklinde değil de *es-selef* şeklinde olmasının daha makul olduğu yönündedir.⁶⁵ İbn Teymiyye'nin Selefiyye kavramını kullanımı ile ilgili en ayırt edici terkip, *mezhebü's-selefiyye*

⁶¹ İbn Teymiyye, *er-Red ale's-Şazeli*, 148; a.mlf. *es-Safediyye*, 267; a.mlf. *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 617; a.mlf. *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 7: 110; a.mlf. *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 6: 104.

⁶² İbn Teymiyye, *el-Fetvâ'l-Hameviyyetü'l-Kübra*, 271. Ayrıca bk. İbn Teymiyye, *el-Mesail ve'l-Ecvibe*, thk. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ukâşe (Kahire: el-Faruku'l-Hadîse li'n-Neşr, 2004), 243. Benzer bir kullanım için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 5: 82; a.mlf. *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 1: 164, 4: 163.

⁶³ İbn Teymiyye, *el-Fetâvâ el-Kübra*, 6: 472. Selefiyye kavramının tekil kullanımı ile ilgili benzer bir örnek için ayrıca bk. İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, 1: 408.

⁶⁴ İbn Teymiyye, *Der'u Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*, 2: 8.

⁶⁵ Bu noktada tartışmaya dâhil edilmesi gereken bir başka husus daha vardır ki o da *es-selef-es-selefiyye* benzerliğini andırır bir biçimde karşımıza çıkan *es-selefiyye-es-Salimiyye* benzerliğidir. Zira *es-selefiyye* şeklindeki kullanımın yer aldığı bazı noktalarda muhakkik tarafından bu ibarenin *es-Salimiyye* şeklinde olması gerektiği yönünde ifadelerle rastlanmaktadır. bk. İbn Teymiyye, *Mecmûu Fetâvâ*, 6: 51.

şeklindeki kavramsallaştırmasıdır.⁶⁶ İbn Teymiyye, bu kullanımını da sıfatlar konusu bağlamında gündeme getirmekte ve et-tarikatü's-selefiyye şeklindeki kullanımını andırır bir biçimde sıfatların kabul edilmesini selefi yöntemin ve selef orijinli düşünme biçiminin en ayırt edici yönlerinden biri olarak takdim etmektedir.⁶⁷

İbn Teymiyye'nin es-selefiyye kavramını kullanım şekline baktığımızda karşımıza çıkan ilk husus, bu kavramın çoğunlukla terkip halinde kullanılmış olmasıdır. Dolayısıyla İbn Teymiyye, bu kavramı bazen el-âsârü's-selefiyye bazen et-tarikatü's-selefiyye bazen de el-cihetü's-selefiyye şeklinde kullanmıştır. es-selefiyye şeklindeki tekil kullanım ise terkip halindeki kullanıma nispetle çok daha azdır ve tespit edebildiğimiz kadarıyla birkaç yerde geçmektedir. Onun bu kavramı çoğunlukla terkip halinde kullanması ve değişik sıfatlarla desteklemesi, Selefiyye'nin İbn Teymiyye döneminde varlık kazanmış müstakil bir yapıdan ziyade geçmişi eskilere dayanan ve farklı değişkenler üzerinden ele alınabilecek bir zihniyet olduğunu düşündürmektedir. Öyle görülmektedir ki bu zihniyetin temelinde selef kavramının ıstılah anlamının kurumsallaşmasıyla aslı rengini bulan bir din ve dünya tasavvuru yer almaktadır. İbn Teymiyye'nin es-selefiyye kavramını kullanımı ile ilgili temas edilmesi gereken ikinci husus, bu kavramın terkip halinde olsun ya da tekil olsun selef kavramına oranla çok daha az kullanılmış olmasıdır. Bu durum da göstermektedir ki İbn Teymiyye'nin bu süreçte zihin dünyasını şekillendiren temel saik, tüm yönleriyle teşekkül etmiş sistematik bir yapıdan ziyade selef kavramının ıstılah anlamının şekillendirdiği bir din anlayışı ve algılama biçimidir.

SONUÇ

Selef kavramı, dinî terminolojide en temel anlamıyla dinin kaynağına zamansal ve mekânsal yakınlıktan hareketle sonrakilere nispetle öncekilerin üstünlüğü, güvenilirliği ve meşruiyeti gibi bir anlam alanına karşılık gelmektedir. Selef kavramının anlam kodları, temel dinamikleri ve karakteristik özellikleri üzerinde yükselen selefi zihniyet ise önceden var olan ile sonradan ortaya çıkan arasında gerçekleşen gerilim odaklı mücadelenin bir ürünüdür. Bu mücadele, selefi zihniyetin örtük referans sistemi gereğince önceden var olanın lehine sonuçlanmaktadır. Böylece selefi düşünme biçimi, sonradan ortaya çıkanı ötekileştirip geçmişi önceleyerek kendi varlık zemininin en muhkem yönünü inşa etmektedir. Erken devir idealizasyonunun ya da ilk nesillerin dindeki temel ve kurucu misyonunun izlerinin derin bir şekilde görüldüğü bu algı, birçok geleneğin hem varlık hiyerarşisinde hem usûl anlayışında hem de din ve dünya tasavvurunda kendisine yer bulmuştur. Selefi zihniyet olarak açıklanabilecek bu yaklaşımın en somut göstergelerini, Ehl-i Hadis/Hanbelî din anlayışının temel öğretilerinde ve kurucu isimlerinde görmek mümkündür. Hiç şüphesiz bu isimlerin başında Hanbelî düşünce geleneğinin en önemli kırılma noktası sayılan İbn Teymiyye gelmektedir. Zira İbn

⁶⁶ İbn Teymiyye, *Dekâiku't-Tefsir*, thk. Muhammed es-Seyyid Celyend (Dımaşk: Müessesetü Ulûmi'l-Kur'an, 1984), 2: 473.

⁶⁷ İbn Teymiyye'nin es-selefiyye kavramını kullanımı ile ilgili tespit ve değerlendirmeler için ayrıca bk. İşcan, *Selefilik İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, 28-30. İbn Teymiyye'de Selefiyye kavramının kullanımı ile ilgili çok önemli tespitlerde bulunan İşcan'ın "Selefiyye kavramına İbn Teymiyye'nin eserlerinde sıkça rastlanmaktadır" (bk. İşcan, *Selefilik İslami Köktencilüğün Tarihi Temelleri*, 29) şeklindeki ifadesinin tashih edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira İbn Teymiyye'nin tüm eserlerinin ayrıntılı taramasının yapıldığı çalışmamızda görülmüştür ki Selefiyye kavramı, yukarıda belirtilen terkip halindeki kullanımlar dışarıda tutulduğunda İbn Teymiyye'nin eserlerinde yaygın bir kullanıma sahip değildir. İbn Teymiyye'nin es-selefiyye kavramını kullanımı, özellikle es-selef kavramını kullanımı ile karşılaştırıldığında onun kavram setinin, selefi algılama biçiminin ve zihin yapısının inşasında es-selef kavramının es-selefiyye kavramına nispetle çok daha büyük bir özgül ağırlığa sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir. Güler'in de "Bir terim ve yeni bir ıslah hareketinin adı olarak Selefilik, İbn Teymiyye'nin eserlerinde dikkatleri çekecek derecede göze çarpar." şeklindeki ifadesi, benzer bir içeriğe sahiptir. Hatta Güler, İşcan'ın aksine İbn Teymiyye'nin hiçbir eserine atıfta bulunmamakta ve bu tespitini genel bir kanaat biçiminde sunmaktadır. bk. Güler, "Selefi Hareketin Tarihi Kökenleri ve Yöntem Problemi", 51.

560 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

Teymiyye ile birlikte Ehl-i Hadis/Hanbelî din anlayışı, farklı metodolojik ve ontolojik tecrübelerle ivme kazanarak İslam düşünce tarihindeki yerini perçinlemiştir. İbn Teymiyye sonrası süreçte ise bu gelenek, yakalamış olduğu çıkışı istikrarlı bir şekilde sürdürememiş ve daha çok bazı isim, zihniyet ve kavramlarla anılır hale gelmiştir. Bu geleneğin İslam düşünce tarihinin kulvarlarına yerleştirdiği en önemli kavramlardan biri olarak karşımıza Seleflik çıkmaktadır. Selef kavramının özellikle de istilâh anlamının yoğun ve işlevsel bir biçimde kullanıma sokulmasıyla aslı rengini bulan Seleflilik, çoğunlukla İbn Teymiyye ile birlikte anılır olmuştur.

İbn Teymiyye'nin Selefliliğinin ya da selefi din anlayışının temel motivasyon kaynağı olan selef kavramını kullanım şekline bakıldığında çoğunlukla ikili bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilir. Birinci kullanımda selef kavramı bazı şahıslar, nesiller ve gelenek temsilcileri ile birlikte gündeme gelmiştir. Diğer kullanımda ise bu kavram, yukarıda bahsedilen olgusal durumu da içine alacak şekilde genel, nispeten de müphem bir kullanıma tabi tutulmuştur. Selef kavramının içinin öncü, kurucu ve normatif işlevsellikle doldurulması sonucunda bir zihniyet olarak karşımıza çıkan Seleflilik ise bu yaklaşım biçiminin somut ve sistematik görünümüne karşılık gelmektedir. İbn Teymiyye'nin eserlerinde, kavram setinde ve düşünce dünyasında ise Seleflilik, her ne kadar et-tarikatü's-selefiyye ya da el-cihetü's-selefiyye gibi bazı kavramlar kullanılarak bu olgu ile ilgili tahsise gidilmiş olsa da sistematik bir biçimde temayüz etmiş bir yapıdan ziyade ayak sesleri önceki dönemlerden itibaren duyulan bir din anlayışının ve yorum biçiminin daha görünür hale gelmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Zira Selefliliğin nispeten sistematik ve tutarlı bir zihniyet olarak kendi rengini bulması ve kavramın anlam alanının karakteristik unsurlarla doldurulması için birkaç asır daha beklemek ve bu zihniyetin merkezinde temel bir figür olarak İbn Teymiyye'nin yer almasını görmek gerekecektir. İbn Teymiyye'nin bütün bir yazın faaliyetinde Seleflilik/Selefiyye kavramını değil de çok büyük oranda selef kavramını kullanmış olması da bu zamansal aynı zamanda kavramsal gerçekliğin en somut göstergelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akkoyunlu, İsmail. *İbn Teymiyye'nin Şia'ya Reddiyesi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.
- Aydınlı, Osman. *Akılci Din Söylemi Farklı Yönleriyle Mu'tezile Ekolü*. Ankara: Hitit Kitap Yayınevi, 2010.
- Baktır, Mehmet. "Mütekaddimîn Selefiyye ve Metod Anlayışı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (Aralık 2004): 25-48.
- Baltacı, Burhan. "Haberî Sifatlar Bağlamında Gazzâlî'nin (505/1111) "Selef" Tanımının Değerlendirilmesi". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (Kış 2009): 111-123.
- el-Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan. *es-Selefiyye Merhale Zemeniyye Mübareke la Mezheb İslâmî*. Dimaşk: Dârü'l-Fıkr, 1988.
- Demirbilek, Mine - Atalay, Hakan. "Türkiye'de Seleflilik Araştırmalarında Rastlanan Bazı Sorunlar". *İslâmî Araştırmalar* 29/2 (Eylül 2018): 448-459.
- Griffel, Frank. "What Do We Mean By "Salafî"? Connecting Muḥammad 'Abduh with Egypt's Nūr Party in Islam's Contemporary Intellectual History". *Die Welt des Islams* 55/2 (2015): 186-220.
- Güler, Zekeriya. "Selefi Hareketin Tarihi Kökenleri ve Yöntem Problemi". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/3 (Kış 2009): 47-74.
- İbn Keşîr, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidaye ve'n-Nihaye*. 14 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Maârif, 1977.
- İbn Manzûr. "Selef". *Lisânu'l-'Arab*. 23: 2068. 55 Cilt. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, ts.
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddin Abdurrahman. *ez-Zeyl alâ Tabakâti'l-Hanabile*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Marife, ts.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye fi Nakdi Kelâmi's-Şîati'l-Kaderiyye*. thk. Muhammed Reşâd Sâlim. 8 Cilt. Riyad: Câmi'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, 1986.

- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Mecmûu Fetâvâ*. cem ve tertib: Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım el-Asımî en-Necdî. 36 Cilt. Riyad: Matabiü'r-Riyad, 1381/1962.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Der'ü Tearûzi'l-Akl ve'n-Nakl*. thk. Muhammed Reşad Salim. 10 Cilt. Riyad: Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, 1991.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-İhnaîyye*. thk. Ahmed b. Mûnis el-Anzî, Cidde: Daru'l-Hirâz, 2000.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-İstikame*. thk. Muhammed Reşad Sâlim. 2 Cilt. Riyad: Câmî'atü'l-İmâm Muhammed b. Su'üd el-İslâmiyye, 1983.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Cevabu's-Sahih li-men Beddele Dine'l-Mesih*. thk. Ali b. Hasan b. Nasır v.dğr. 6 Cilt. Riyad: Dârü'l-Âsıme, 1999.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *er-Red ale'l-Mantıkıyyîn*. haz. Refik el-Acem, Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Lübnani, 1993.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Fetâvâ el-Kübra*. thk. M. Abdulkadir Atâ'. 6 Cilt. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Fetvâ'l-Hameviyyetü'l-Kübra*. thk. Hamed b. Abdulmuhsin, Riyad: Daru's-Samî, 2004.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *et-Tedmuriyye*. thk. Muhammed b. Avde, Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan, 2000.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye fi Te'sisi Bidaihi'l-Kelamiyye*. thk. Yahya b. Muhammed el-Huneydi. 10 Cilt. Medine: Mücemmaü'l-Melik Fehd li-Tıbaati'l-Mushafi's-Şerif, 2005.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *es-Safediyye*. thk. M. Reşad Salim, Mısır: Mektebetü İbn Teymiyye, 1986.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *İktizau Sıratı'l-Müstakîm li Muhâlefeti Ashâbi'l-Cahim*. thk. Nasır b. Abdülkerim el-Akl. 2 Cilt. Beyrut: Daru Alemi'l-Kütüb, 1999.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *er-Red ale's-Şazeli fi Hizbihî ve ma Sannefehu ff Adâbi't-Tarîk*. thk. Ali b. Muhammed el-Umrân, Mekke: Daru Alemi'l-Fevaid, 2008.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Camiu'l-Mesail*. thk. Muhammed Azîr Şems. 6 Cilt. Mekke: Daru Alemi'l-Fevaid, 2001.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Hasene ve's-Seyyie*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *es-Sarimu'l-Meslûl alâ Şâti'mi'r-Resûl*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Riyad: el-Harasü'l-Vatanî es-Suûdî, ts.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Buğyetü'l-Murtâd fi'r-Reddi ale'l-Mütefelsife ve'l-Karamita ve'l-Batniyye*. thk. Musa ed-Devîş, Medine: Mektebetü'l-Ulûm, 1995.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *el-Mesail ve'l-Ecvibe*. thk. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ukâşe, Kahire: el-Faruku'l-Hadîse li'n-Neşr, 2004.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdülhalîm. *Dekâiku't-Tefsir*. thk. Muhammed es-Seyyid Celyend. 6 Cilt. Dımaşk: Müessesetü Ulûmi'l-Kur'an, 1984.
- İşcan, Mehmet Zeki. *Selefilik İslami Köktenciliğın Tarihi Temelleri*. İstanbul: Kitap Yayınları, 2009.
- Koca, Ferhat. "İslâm Düşünce Tarihinde Selefilik: Tarihsel Serüveni ve Genel Karakteristiği". *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 1/1-2 (2015): 15-70.
- Kubat, Mehmet. "Selefi Perspektifin Tarihselliği". *İslâmî Araştırmalar* 17/3 (Eylül 2004): 235-251.

562 | İsmail Akkoyunlu. İbn Teymiyye'de Selef ve Selefiyye Kavramları

- Kutlu, Sönmez. "Çağdaş Araştırmalarda Mezhepleri ve Selefiligi Anlamaya Dair Sorunlar". *İslam'ın Hakikati ve Mezhep Sorunu*. ed. Mehmet Evkuran. 139-152. Ankara: Anadolu İlahiyat Akademisi Yayınları, 2016.
- Okumuş, Bünyamin. "Garanik Hadisesi Bağlamında İbn Teymiyye'ye Göre İsmet Kavramı: Nebi Metinlerin Neshi ve Tebdili Meselesi (I)". *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2010): 237-260.
- Özervarlı, Mehmet Sait. "Selefiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Sönmez, Vecihi. "Selef Düşüncesinin Tarihi Arkaplanı ve Selefilik". *Araşan Sosyal Bilimler Enstitüsü İlmî Dergisi* 9-10 (2010): 169-185.
- Watt, William Montgomery. *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*. Trc. Ethem Ruhi Fırlalı. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2010.
- Yılmaz, Mustafa Selim. "İslami Düşünce Tarihinde Bir Anlama Biçimi Olarak Selefilik Üzerine Bir Deneme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 3/3 (2014): 532-553.
- ez-Zehabî, Şemsüddîn Ebî Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman. *Tezkiretü'l-Huffâz*. 4 Cilt. Haydarâbâd: Dairetü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1956.